

Рецензії

«ЛІСОВА ПІСНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ КРИЗЬ ПРИЗМУ МІФОПОЕТИКИ

Скупейко Л.І. “Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки”. — К.: Фенікс, 2006. — 416 с.

Наукові пошуки Л.Скупейка позначені сталістю інтересів. Свої теоретико-літературознавчі праці він підпорядкував прагненню досягнути й розкрити творчу індивідуальність письменника, стиль авторського мислення, обсяг таланту. Цього разу вчений обрав об'єктом дослідження один-єдиний художній текст — драму-феєрію “Лісова пісня”, яка, на його думку, “можливо, найяскравіше виявляє стиль письма Лесі Українки, його прикметні ознаки”. Монографія “Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки” має цінність не лише в науково-пізнавальному сенсі, а й містить філософські, естетичні критерії національної літератури в її вершинних досягненнях, і — що найсуттєвіше — подає форми віддзеркалення архаїчних міфів в авторській інтерпретації. Основний пафос цієї наукової праці — у зверненні до письменницької уяви, з якої народжуються нові образи, твори-шедеври. Навіть світобудова в принципі неможлива без фантазії, без творчої діяльності. У творчості люди отримують насолоду.

Автор книжки наважився піднятися на літературно-творчий Олімп, у ту межову ситуацію, де сили світла, добра, краси, гармонії сфер схрещуються з тіннями, злом, безладом, сліпою випадковістю, де неодмінно постає питання “То be or not to be”, де відбуваються метаморфози та перетворення високого якісного порядку. Л.Скупейка зацікавила безкінечна й багатоліка гра людської фантазії, її роль у творчості. Своє сумління він віддає вивченню української, слов'янської та західноєвропейської міфології, етнографії, антропології. Свою ерудицію спрямовує на дослідження видів письменницької уяви, окреслених Лесею Українкою в “Лісовій пісні”. Учений вводить у наукове пояснення відчуттєві факти (засвіт, інобуття, ілюзія казки, забуття, духовне прозріння, загадкова реальність). Без жодної суб'єктивізації читач має змогу поринути в теоретичні гіпотези та художній світ драми-феєрії, стежити за змінами, що їх Леся Українка вносила у процесі переписування та доопрацювання

драми, вслухатися в словесно-образно-метафоричні акорди, які створюють відчуття гармонії й довершеності.

Кожен розділ, параграф книжки вмотивовані і не позбавлені осердя. Чільне місце відведено проблемам подібності та дотичності первісних міфопоетичних образів, колізій з письменницькими витворами уяви. Наприклад, функціональна заданість героїв драми співвіднесена із зорієнтованістю Лесі Українки на первісні ритуалізовані рольові форми поведінки.

“Лісова пісня” Лесі Українки побудована на системі перетворень. Мавка перетворюється на вербу, а потім, згорівши, з'являється білою прозорою постаттю. Лукаш стає вовкулакою, а потім знову людиною. Перелесник блискавкою злітає на дерево, щоб врятувати душу Мавки, і все спалахує в огні. Ремарки фіксують зміни в природі: рання весна розцвітає, згодом переходить у пізнє літо, тоді — в осінь, а далі — у зиму. Дослідника драми-феєрії над усе цікавить стан переломних моментів, тому не випадковий у монографії параграф “Лукаш і Мавка”: свій у чужому” і “чужий у своєму” (розділ IV: “Міфологія “пізнього літа”. Драма”), що спрямований у річище вивчення в письменницькій художньо-образній картині ознак самосвідомості героїв, їхньої особистої причетності та відповідальності за самого себе — справжнього, нелукавого, природного, за свій хист, покликання. Проблема самозбереження ідентичності набуває особливого звучання і знаходить ретельне висвітлення через психологію дійових осіб драми. Найважливішими критеріями цінностей виступає світосприймання й система стосунків. Готовність Мавки до діалогу, гнучкість в освоєнні людських взаємин не пригнучує найрізноманітніших можливостей. Лукашева внутрішня недовершеність позбавляє його здатності до творчості, уваги до поклику Мавчиного серця. Л.Скупейко звертає увагу на тонке вміння письменниці передати екзистенційні стани душі, властиві як людям, так і вигаданим істотам. Він наголошує, що вміст свідомості ні за

природою, ані за походженням не відрізняється від основних проявів самого життя, що немає неподоланої прірви між людством та всіма іншими живими істотами. Це допомагає зрозуміти сенс неоромантичного прагнення до гармонії на протигаву пориву романтиків до перемоги добра. Гармонія може виступати умовою здійснення ідей суверенної особистості.

Створюється враження, що до проблеми збереження людиною своєї автентичності літературознавець підходить з більшою відповідальністю, ніж цілі школи психологів. Такими вагомими бачаться обґрунтування ціннісних психологічних пріоритетів.

Параграф “Забуття не суджено мені” (Мавка)” (розділ IV) засвідчує існування позитивного потенціалу людини, переконливо розкриває сутність незабуття в муках як основи живого майбуття.

Науковий колорит праці доречно доповнений волинсько-поліськими асоціаціями з розвідок І.Денисюка, В.Давидюка. Поліський підтекст із своєю екзистенційною безмежністю вчувається в багатьох авторських коментарях та органічно вписується в теоретичний дискурс. Здається, Л.Скупейко прагне показати, наскільки багата й невичерпна поліська естетична ойкумена. Це гарна й суттєва прикмета книжки.

Вирізняється праця Л.Скупейка й тим, що літературний контекст зведений тут до мінімуму. Автор дослідження, просуваючись вузькою стежкою, виявляє нездоланні вершини в художній свідомості, цілеспрямованість поетичної мови, продуманіше, аніж інші, багатопланово розкриває діалектику прадавніх світоглядних

форм та уявлень, розшифровує символічні коди і значення, заховані в образах-персонажах.

Поетичне сходження від чіткого осмислення дефініції до системного аналізу сюжетно-композиційної структури “Лісової пісні” — такий шлях до значущого обрав Л.Скупейко. Йому не властива відчайдушність, з якою Г.Грабович переоцінює те, що успадкувалось, порушує нові проблеми чи висуває пропозиції. Якщо Г.Грабович мастак осідлати Пегаса (це до снаги і феміністкам: згадаймо, з якою заповзятливістю С.Павличко здійснила прорив інформаційної блокади в літературознавстві), то Л.Скупейко подібний до того чарівного крилатого коня, який добре знає свого вершника, свою міць, свій обов’язок.

Монографію Л.Скупейка не можна назвати всеосяжною, бо завжди з’являються нові проблеми, що вимагають нових відповідей. Не кожного цікавлять одні й ті ж самі речі. Моя Einleitung продиктована не стільки ситуацією, коли доводиться більше читати “своє”, аніж “чуже”, а несилою вирватись із лабіринтів уяви, без якої не виникають ні мистецькі твори, ні наукові трактати, ні національні ідеї, ні ідеали краси та свободи. “Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки” позначена не стільки інтелектуальним досвідом чи світом уявлень автора розвідки, скільки збереженими в науковому дискурсі “фанатичними почуваннями”, “станом душі”, “несподіваним успіхом фантастики”, “трагедією авторів” — усією дивовижною атмосферою творчості Лесі Українки.

Майя Хмелюк

ПРО ЄВГЕНА МАЛАНЮКА, УПИСАНОГО В ПОЛЬСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ

Елліна Циховська. Поезія Євгена Маланюка в контексті українсько-польських літературних зв’язків. Монографія. — К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2006. — 128 с.

Дослідження українсько-польських літературних зв’язків — один із провідних напрямів сучасної компаративістики. Проблеми взаємодії і взаємовпливу літератур українського та польського народів, співвіднесеності культури й мови, а також пошук оптимальних форм міжкультурного спілкування віддавна привертала увагу дослідників. В українсько-польському культурному діалозі, зрештою, як і в будь-якому іншому, важливе місце посідає теорія діалогу М.Бахтіна: “Істина не народжується й не міститься в голові окремої людини, вона постає між людьми, які шукають істину в процесі діалогічного спілкування”. У діалозі людина вкладає в мову, у слово

всю себе, і це слово “входить до діалогічної тканини людського життя, світового симпозіуму”¹.

Не випадково В.Біблер, розробляючи власну концепцію школи діалогу культур, особливе місце в системі культури відводить словесності, вибудовуючи вузівські предметні курси за логікою руху історичного розвитку літератури. Сучасні дослідники українсько-польських літературних зв’язків Ф.Неуважний, Р.Гром’як, С.Козак, Р.Радишевський, Є.Нахлік, О.Веретюк, В.Моренець, Ю.Ковалів, Ю.Войцишин, Л.Куценко та інші, розвиваючи бахтінську ідею діалогу

¹ Бахтин М. Проблеми поезики Достоевського. — М., 1979. — С. 126, 318.